

Jan Cremer (1940) is het enfant terrible van de Nederlandse literatuur én van de kunstwereld. Hij brak in 1964 internationaal door met het wereldschokkende *Ik Jan Cremer*. Een gesprek over vrijheid, vriendschap en de wijze lessen van het leven.

TEKST: RICK DE LEEUW. BEELD: DANIEL MAISSAN

# JAN CREMER

door Rick de Leeuw

“Alles of niets. Het is de enige manier waarop ik kan werken. Toen ik mijn boek *De Hunnen* schreef, dacht ik dat ik het in drie maanden klaar zou kunnen hebben. Uiteindelijk heb ik er zeven jaar aan gewerkt, dag en nacht. De seizoenen vlogen voorbij. Ik schreef over de tocht van de Mongolen over de bevroren Donau terwijl buiten de boeren in de bloedhitte het hooi binnen haalden. Babette maakte mijn eten klaar en zette het bord voor de deur van mijn schrijfhok. We waren toen net bij elkaar. Ze had het zich misschien iets anders voorgesteld, maar ik moest en zou dat boek afmaken. Ik schrijf en ik schilder, ik dien twee meesters. De afgelopen jaren schilder ik in Italië, daar heb ik een groot atelier waar ik me in opsluit. Dan ben ik niet bereikbaar, voor niemand, wat er

ook gebeurt. Als een soort bijgeloof draag ik altijd dezelfde kleren, dezelfde schoenen, dan laat ik een baard staan, het zijn vaste rituelen. Ik ben een ouderwetse schilder, ik maak nog traditioneel mijn eigen olieverf, dat doet bijna niemand meer. Ik maak zware schilderijen, heel zware olieverfdoeken. Veertig, vijftig kilo. Het is fysiek werk, een gevecht met de verf. Op een van mijn eerste tentoonstellingen, in 1960 hier in Amsterdam, werd gevochten, een gigantische rel. Sandberg, de directeur van het Stedelijk Museum, werd in een nat schilderij van mij geduwd. Een gigantische knokpartij brak uit. Totale chaos. De bereden politie kwam de boel met de gummiknuppel kalmeren. Ik vond het prachtig. ‘DE BARBAREN KOMEN!’ stond de volgende dag in alle kranten. ►



‘Ik heb de wereld veroverd, letterlijk. Vergeleken bij mij is Attila de Hun een tuinkabouter’

# JAN CREMER

door Rick de Leeuw

Ik heb in de ogen van de burgerman een zware jeugd gehad, maar ik zelf heb geen klachten. Integendeel. Ik leefde van de straat, ik heb als kleine jongen gebedeld. Het was oorlog. Het mocht natuurlijk niet van mijn moeder, maar ik heb door de spijlen van de traliehekken brood en boter van de Canadezen gebietst. In 1942 was ik twee jaar oud toen mijn vader overleed. Mijn moeder was toen 22. Ze was een balletdanseres uit Boedapest, een mooie meid van adellijke afkomst die geen woord Nederlands sprak. Ze was gevallen voor de mooie praatjes van mijn vader en met hem meegegaan naar Enschede, dat was toen een harde fabriekstad. Ze sprak alleen Hongaars, Russisch en Zwitserduits. Na de bevrijding hebben we het daar zwaar door gehad. Mijn 5de verjaardag heb ik met een kaalgeschoren kop gevierd in een kooi in Kamp Scholten, waar de 'foute' Nederlanders werden opgesloten. We hebben daar drie of vier weken gezeten, tot het misverstand was opgelost. De hypocrisie van de overwinnaars had ik toen al door. Ze brachten bij wijze van spreken een dag van tevoren nog de Hitlergroet, een dag later waren ze plotseling voor de Amerikanen. Konditorei Viktoria was in Enschede

**Rick over Jan Cremer:** "In mijn jongensjaren op kostschool was Jan Cremer voor mij een held van mythische proporties. Als ik zijn boeken las, verdween de doffe verveling van de studiezaal en reed ik op een zware motor de wijde wereld in, een nieuw avontuur tegemoet met een lekkere meid achterop. Wat hij deed was waar ik van droomde. Jaren later ontmoette ik hem. In 1994 vroeg hij me of ik een tekst wilde zingen die hij geschreven had, 'De ballade van de boer'. Een robuuste tekst van een robuust mens. Een held, nog altijd."

een bekend café-restaurant, een dag na de bevrijding heette het 'Lunchroom Victory'. Dat bedoel ik."

## Halsbrekende toeren langs de regenpijp

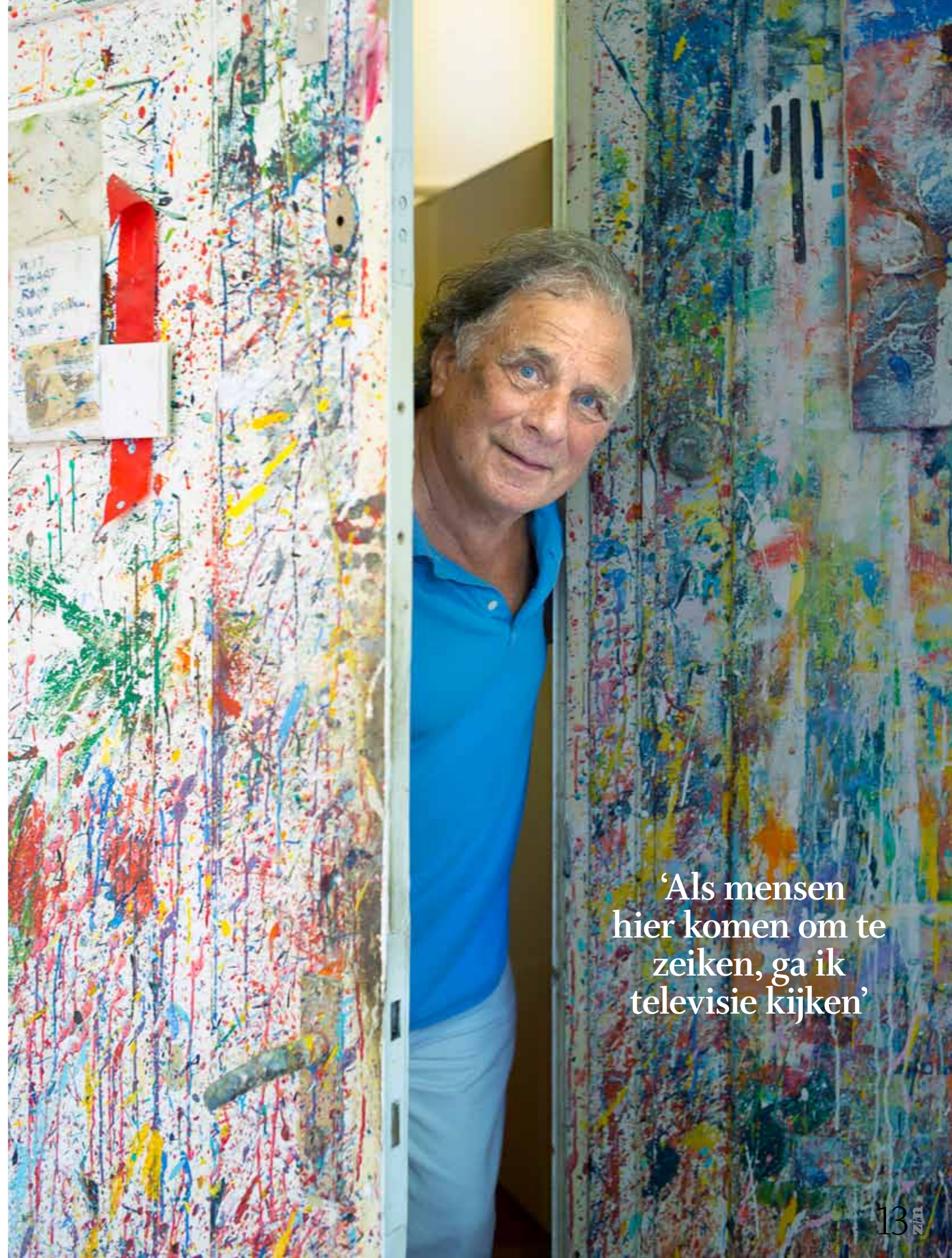
"Mijn moeder zei tegen mij: 'Zodra je hier weg kunt, maak dat je wegkomt. Trap niet in de val.' Die raad heb ik gevolgd. Ik wilde de wereld zien, en ik wilde de wereld iets laten zien. Ik lifte naar

Parijs en kende daar maar één adres, dat van Karel Appel, in de Rue Santeuil. Daar woonde hij met kunstenaars als Corneille, Bram Bogart en de beeldhouwster Lotti van der Gaag. Zij is nog een tijdje mijn vriendin geweest. We woonden in een oude fabrieks-

hal die 's avonds om zeven uur op slot ging. Beneden was één fonteintje, we scheten op kranten. Als je na zevenen naar buiten wilde, moest je halsbrekende toeren uithalen langs de regenpijp. Prachtige tijd. Ik had vooral veel contact met Bram Bogart, zijn werk vond ik indrukwekkender dan dat van Appel. Het was aardser. Er heerste enorme rancune en kinnesine tussen die kunstenaars. Als je de ene groette, had je direct ruzie met de ander. Ontnuchterend. Ik dacht dat kunstenaars verheven waren boven iedereen, lieve mensen, weet je wel, levend voor de kunst. Ik zal nooit de eerste avond vergeten: Corneille zat erbij, Lotti en Bogart. 'Ik krijg een tentoonstelling,' zei Bram enthousiast, 'maar niet tegen Karel zeggen, want die flikt het om er naartoe te gaan en tegen de galerie te zeggen dat ze beter zijn werk kunnen kopen.'"

## Revolutie, relletjes en Kamervragen

"Binnenkort is het vijftig jaar geleden dat *Ik Jan Cremer* verscheen. Er komt een speciale uitgave van het originele manuscript, dan zie je dat ik wel dertig verschillende soorten typemachines heb gebruikt. Die machines huurde ik bij een boekhandel, en als ik geen centen meer had, moest wachten tot ik weer wat geld had om verder te kunnen typen. Ik schreef voor mezelf, over mezelf. Ik kan ook niet schrijven over iets anders, ik schrijf altijd over mijn eigen leven. Omdat ik denk dat het interessant is voor de lezer. Ik had de brutaliteit om een bestseller te schrijven. Niemand kende dat woord zelfs maar. In één weekend was het een bestseller. Mond-tot-mondreclame. Het boek was al een bestseller voordat er ook maar één stuk over geschreven was. Mensen hebben bewondering voor mensen die zichzelf zijn, wereldwijd. *Ik Jan Cremer* maakte verschrikkelijk veel los. Een revolutie. Relletjes op straat. Kamervragen. Alles wat er mis ging in Nederland, werd op mij geprojecteerd. Zedenverwildering? De minirok? Misdaad? Voetbalvandalisme? Afnemend kerkbezoek? Cremer kreeg de schuld. In restaurants ►



'Als mensen hier komen om te zeiken, ga ik televisie kijken'

## CV JAN CREMER

**1940** Wordt geboren in Enschede

**1958** Heeft zijn eerste eenmansstentoonstelling in Den Haag

**1960** Doorbraak met een spraakmakende expositie in het Stedelijk in Amsterdam

**1961** Belandt op Ibiza om te schilderen en te schrijven

**1964** *Ik Jan Cremer* verschijnt, Cremer vertrekt naar New York

**1966** *Ik Jan Cremer, 2* verschijnt

**1976** Ontmoet zijn huidige vrouw Babette

**1983** Zijn trilogie *De Hunnen* verschijnt

**1985** De rock-opera *Ik Jan Cremer* zorgt voor de nodige commotie

**1999** De verhalenbundel *De Venus van Montparnasse* verschijnt

**2000** Wordt benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw

**2003** De gemeente Enschede besluit het Jan Cremer-museum te bouwen



maakten mensen bezwaar tegen mijn aanwezigheid. Er werd naar me gespuugd, mijn auto werd vernield, dag en nacht kreeg ik dreigtelefontjes, mensen stonden toeterend en schreeuwend voor mijn deur. Op mijn verjaardag werd het huis van mijn moeder in brand gestoken. Mies Bouwman heeft toen op televisie gezegd: als je iets tegen Jan Cremer hebt, ga dan naar hem toe, maar laat zijn moeder alsjeblieft met rust. Een landelijke oproep, kan je het je voorstellen? Ik was blij dat ik weg kon, ik had hier geen leven meer. Gelukkig had ik veel centen verdiend. Eerst ben ik in Londen gaan wonen, in een oude flat van de Beatles op Hyde Park Square. Ik was lid van alle clubs en had een leuk leven. Een leuke Engelse vriendin ook, natuurlijk. Maar mijn doel was Amerika, het beloofde land. Muziek, jazz, Elvis Presley, grote auto's, filmsterren, noem maar op. Amerika was voor ons het walhalla. Toen ik daar aankwam, kon ik de grond wel kussen. Amerika! Waar je in Nederland uren voor in de rij stond, was daar doodgewoon. Ik ging vaak met Tony Eijk naar de Tocci in Den Haag, dat was onze kroeg, en daar draaiden we in de jukebox altijd Mose Allison. Tony is een van mijn oudste vrienden. Mijn allereerste avond in New York ga ik naar een jazzclub in de Village en daar speelt Mose Allison, live voor een man of dertig. Stond ik in de pauze in het toilet naast hem te pissen. Dat moesten ze in de Tocci eens weten, dacht ik toen. Ik raakte bevriend met Bob Dylan, die wilde dat ik met hem mee op tournee ging. Jayne Mansfield belde dag en nacht dat ik met haar op reis moest naar Zuid-Amerika. Jayne Mansfield, de natte droom van half Nederland!"

### Meester in het ontsnappen

"De les in het leven is: als je iets echt wilt dan kan het, dan gebeurt het ook. Mijn moeder heeft me geleerd om alles uit te bannen wat negatief is. Geen tijd voor vrijmaken, dat is verspilde energie. Als mensen hier komen om te zeiken, ga ik televisie kijken.

Makkelijk zat. Mijn geheim is: ik heb geen geheimen. Ik ben zoals ik al was van kleins af aan. Dat geeft natuurlijk vaak moeilijkheden, want de maatschappij wil je in een keurslijf dwingen, maar ik ben niet in het gareel te houden. Niet bij de marine, niet bij het legioen, ik ga overal mijn eigen weg. Ik ben een meester in het ontsnappen. Dat is een karaktertrek. Dat leer je in een oorlog. Ik kan nooit lang van tevoren afspraken maken, als ik afspraken maak, voel ik mij gebonden. Dan ben ik kwetsbaar, dat gevoel heb ik nog steeds. Ik ben een overlever. Ik zou bij wijze van spreken binnen vijf minuten weg kunnen. Altijd en overal, ook in Italië, ook Parijs. Dat leer je en dat raak je nooit meer kwijt. Ik heb veel vrienden in de wereld die me desnoods met een helikopter komen bevrijden als het moet. Ik heb één stelregel: ook door een trouwe vriend kan je maar één keer besodemieterd worden. Als vrienden zich niet waardig tonen in de vriendschap is het over. In je trouw moet je heel scherp zijn. Niets dulden, verraad is een inbreuk op je diepste wezen. Het is soms hard maar alleen zo kun je rechtdoor gaan. Ik ben bijna nooit achter een vrouw aan geweest, het was bijna altijd andersom. Ik had er wel oog voor

**‘Onzinnig als mensen praten over de dood. Als je daar nu al regelingen voor treft, dan vraag je erom’**

natuurlijk, maar ik ben er nooit achteraan gegaan. Babette is hierop een uitzondering. Ik ben altijd op zoek geweest naar warmte. Ik heb altijd de moederlijke warmte moeten ontberen. Geborgenheid. Het klinkt heel raar, maar als ik een vrouw tegenkom, gaat het me om dat gevoel: geborgen zijn. Dat lukt meestal niet, maar het is wel mijn doel. Warmte, lekker met zijn tweeën. Dat is ►

# JAN CREMER

door Rick de Leeuw

# JAN CREMER

door Rijk de Leeuw

**2004** Zijn poëzie wordt verzameld in de bundel *Verloren gedichten*

**2008** *Ik Jan Cremer, 3* verschijnt

**2011** Is curator van de tentoonstelling *ArtZuid* in Amsterdam

**2013** Een groot deel van zijn archief wordt online geveild

niet zo moeilijk. Mensen die daar geen oog voor hebben, kwijnen weg en leven in eenzaamheid. Ik heb in mijn leven een vriendenkring om me heen gecreëerd die ik kan vertrouwen. Als het met mijn vrienden goed gaat, dan gaat het goed met mij. Trouw zit in je genen. Moed, beleid en trouw. Daar draait het om. Sommige vriendschappen gaan zestig jaar terug. Soms zijn we bij elkaar en niemand zegt wat. We zitten gewoon te zuipen en wat voor ons uit te staren. Heerlijk. Je kent elkaar zo goed na zo veel jaar. Je weet wat je wel en geen lekkere wijven vindt. Ik bedoel maar. Ware vriendschap gaat over de zuiverheid van het bestaan.”

#### Van me af slaan

“Cremer is anarchie. Dat is het beeld dat de mensen van me hebben. Het klopt ook wel, maar ik heb twee kanten. Ik koester de totale vrijheid, maar ik ben tegelijkertijd enorm gedisciplineerd. Het belangrijkste is: de grenzen aan mijn vrijheid stel ik zelf, en niemand anders. Geld, huis, auto, het zal allemaal wel, het mag niet afleiden van waar het uiteindelijk om draait. Om het schrijven, om het schilderen, om te kunnen zijn wie ik ben. Dáár gaat het om. Op je bek gaan hoort

bij het leven. Voor de meeste mensen is op je bek gaan het einde van iets. Ze denken dan dat ze voorzichtiger moeten worden. Kleiner gaan wonen, kleinere auto. Welnee, gewoon doorgaan met je leven. Ik ben zo vaak op mijn bek gegaan, ik ben eraan gewend geraakt. Sterker nog. Pas als het moeilijk gaat, word ik wakker, dan word ik scherp. Een gezapig leven is niet aan mij besteed. Ik zoek het niet op, de onrust komt op me af. Ik ben nergens bang voor, gelukkig niet. Veel vrienden hebben de laatste jaren veel geld verloren. Die zijn daarvan ondersteboven. Ik denk dan: jongen, leer ermee leven. Ik maak me nooit ergens druk om. Ik aanschouw het en that's it. Iedereen heeft zijn eigen weg te gaan, en ik ga de mijne. Kijk, je komt als eenling in een vijandige wereld. Je wilt met rust gelaten worden, maar je wordt van alle kanten uitgedaagd. Ik ben het gevecht nooit uit de weg gegaan, al van kleins af moest ik van me af slaan. Ik heb in weeshuizen en op kostscholen gezeten. ‘Als je geslagen wordt’, leerde ik van mijn moeder, ‘dan sla je twee keer zo hard terug’ In mijn jeugd zat ik in de hoek waar de klappen vielen, met mijn boeken en mijn schilderijen heb ik teruggeslagen. Ik heb de wereld veroverd, letterlijk. Ik druk mijn sporen in de aarde. Vergeleken bij mij is Atilla de Hun een tuinkabouter.”

#### Het moet nog steeds beginnen

“Ik vind het onzinnig als mensen praten over de dood. Als je daar nu al regelingen voor treft, dan vraag je erom. Ik ben 73 en ik heb het gevoel dat het nog steeds moet beginnen. Twaalf jaar geleden kocht ik een ruïne in Italië, een berg stenen met een stuk land erbij. Ik ben dat al jaren aan het opbouwen. Ik heb olijfbomen gekocht, daar maak ik olie van. Die ruil ik met bevriende restauranthouders in Berlijn en Parijs. Als ik een telefoontje krijg van iemand die in Australië een bioscoop aan mij overlaat, dan duik ik daar onmiddellijk in. Altijd openstaan, tot wanhoop van mijn omgeving. Gewoon doorgaan. Simpel. Het leven is en blijft een eenmansguerrilla. Proost.” ■

‘Mijn geheim is: ik heb geen geheimen. Ik ben zoals ik al was van kleins af aan’



#### LUNCH MET JAN CREMER

verzorgd door: **Traiteur Peperwortel**  
Overtoom 140, Amsterdam

- Wilde Artisjokken uit Sardinië
- Gevulde pepertjes met tonijn
- Maaltijdsalade met peulen, haricots verts en roquette sla
- Spinazie-geitenkaas quiche
- Seranoham
- Eendenmouse
- Cornichons
- Salami
- Kippenpootjes
- Bombay
- Cabrales, blauwe schimmelkaas
- Manchego, schapenkaas
- Brillat Savarin Affiné, zachte Franse kaas
- Tapenade van zwarte olijven
- Zongedroogde tomatenpesto
- Pagnotella cereali brood
- Flaquette brood
- 1 fles Cardonet Wit: Chardonay-grenache
- 1 fles Cardonet Rood: Cabernet- Grenache

TOTAAL € 59,95

